بەش: کۆمەڵناسی

کۆلێژ: ئاداب

زانکۆ: زانکۆی سەلاحەددین

بابەت: چاکسازی تاوانباران

پەرتووکی کۆرس: ساڵی چوارەم/ کۆرسی دووەم

ناوی مامۆستا: پ.ی. د. زانا احمد بیرداود

ساڵی خوێندن: ٢٠٢٢-٢٠٢٣

پەرتووکی کۆرس
Course Book

١. ناوی کۆرس	کۆرسی دووەم
٢. ناوی مامۆستای بەر پرس	پ. ی. د. زانا احمد بيرداود
٣. بەش/ کۆلێژ	
٤. پەیوەندی	ئیمێل: zana.perdawd@su.edu.krd ژمارەی تەلەفۆن: ٠٧٥٠٤٦١٨٥٦٩
٥. یەکەی خوێندن (بە سەعات) لە هەفتەیەک	بۆ نموونە تیۆری: ٤
٦. ژمارەی کارکردن	ئامادەبوونی مامۆستای وانەبێژ بۆ قوتابیان لە ماوەی هەفتەیەکدا ٢ ڕۆژ/ ٤ سەعات
٧. کۆدی کۆرس	
٨. پرۆفایەلی مامۆستا	دەرچووی بەشی کۆمەڵناسی بەکالۆریوس2000-1999 / ماستەر لە کۆمەڵناسی لە پسپۆڕی (چاکسازی تاوانباران) 2007 / دکتۆرا لە کۆمەڵناسی لە پسپۆڕی(تاوانناسی)2017 .
٩. وشە سەرەکیەکان	پشکنین، پۆلێنکردن، پرۆگرامی خزمەتگوزاری کۆمەڵایەتی و تەندروستی، پرۆگرامی پێشوازی، پرۆگرامی کارکردن، پرۆگرامی فێرکردن، سیستەمی ئازادکردنی ئازادی مەرجدار، پرۆگرامی چاودێری دواییە.

١٠. ناوەڕۆکی گشتی کۆرس:

گرنگی بابەت:-

بابەتی چاکسازی تاوانباران وەکو سەرەتایەك بۆ پێناسەی ئەم زانستە و بابەتەکانی لە پشکنین، پۆلێنکردن، پرۆگرامی خزمەتگوزاری کۆمەڵایەتی و پرۆگرامی کارکردن و پرۆگرامی پەروەردەی ئایینی و ڕەوشتی بەمەبەستی نەهێشتنی ڕەفتاری تاوانکاری و مامەڵەکردن لەگەڵ بەندکراوان و ناسینی ڕێوشوێنە چارەسەرییەکانی ڕووبەڕووبونەوەی ڕەفتاری تاوانکاری و چۆنییەتی چاکسازی و راهینانی تاوانباران لە بەندیخانەکانی هەرێمی کوردستان کە بۆ توێژەری کۆمەڵایەتی یەکێکە لە ئەرکە گرنگەکانی ئایندەیان..

پەیامی ئەم کۆرسە بریتییە لە تێگەیشتن لە پرۆسەی چاکسازی ڕاهێنانی تاوانباران لە

بەندیخانەکاندا لەگەڵ ئاشنابوون بە کرداری پشکنین و پۆلێنکردنی تاوانباران، هەروەها زانینی پێداویستییەکانی کاری چاکسازی لە پڕۆگرامی خزمەتگوزاری کۆمەڵایەتی و پرۆگرامی خزمەتگوزاری تەندروستی و شوێن و بینایەی دامەزراوەی چاکسازی و پڕۆگرامی کارکردن و پرۆگرامی پەروەردەی ئایینی و ڕەوشتی بەندکراوان لە بەندیخانەکان و تێگەیشتن لە سیستەمە سزاییە جێگرەوەکان وەك پڕۆگرامی پەیوەندی بە جیهانی دەرەوە و پەیوەندی تەلەفۆنی و سیستەمی بەڕێوەبردنی دامودەزگا سزاییەکان و، پێداویستییە دەرەکییەکانی کاری چاکسازی و سیستەمی ئازادکردنی ئازادی مەرجدار و پرۆگرامی چاودێری دواییینە، بە ئامانجی تێگەشتنی قوتابیان لە چۆنییەتی کارکردن لە فەرمانگە چاکسازییەکان و شێوازی چاکسازی و ڕاهێنانی تاوانباران وەکو توێژەرێکی کۆمەڵایەتی، لەسەر بنەمایەکی زانستی و هونەریدا. لە کۆتایی کۆرس قوتابی فێری ئەم زانیاریانەی لای خوارەوە دەبێت

١) پشکنین و جۆر و گرنگی و قۆناغەکانی.

٢) پێناسەی پۆلینکردن و بنەمایەکانی جیاکردنەوەی تاوانباران.

٣) ئاشنابوون بە پرۆگرامی خزمەتگوزاری کۆمەڵایەتی و ڕێگاکانی لە چوارچێوەی پرۆسەی چاکسازی تاوانباران.

٤) ئاشنابوون بە پرۆگرامی خزمەتگوزاری تەندروستی و پێویستییەکانی لە بواری خۆپاراستن و چارەسەرکردنی بەندکراوان.

٥) ئاشنابوون بە پرۆگرامەکانی چاکسازی تاوانباران لە پرۆگرامی کارکردن و پەروەردەی گشتی و ئاینی و پەیوەندی بە جیهانی دەرەوە و پرۆگرامی سزا و پاداشت.

٦) زانینی تایبەتمەندییەکانی بینایەی بەندیخانە و کارکردن لە نێویدا.

٧) زانینی سیستەمی ئازادکردنی مەرجدار و پرۆسەی چاودێری کۆمەڵایەتی دواییینە.

١١. ئامانجەکانی کۆرس

ئامانجی بابەت:-

١- تێگەیشتن لە پێداویستییە ناوەکی و دەرەکییەکانی چاکسازی تاوانباران لە بەندیخانەکاندا.

٢- ئاشنابوون بە بینایەی فەرمانگەی چاکسازی و مەرجەکانی.

٣- تێگەیشتن لە سروشتی کارکردنی فەمانبەران و مەرجەکانی.

١٢. ئەرکەکانی قوتابی

- پێویستە قوتابی لەکاتی وانە وتنەوەدا لەپۆلدا ئامادە بێت.
- بەشداریکردنی قوتابییان لە وانەکان (چالاکی ڕۆژانە) لە گفتوگۆی نێو هۆلی خوێندن.
- بەشداریکردن لەتاقیکردنەوەکان.
- ئامادەکردنی ڕاپۆرت و پیشکەشکردنی سمینار.

١٣. ڕێگەی وانە ووتنەوە

- لەڕێگەی پاوەرپۆینت بابەتەکان ئامادە دەکرێت و بەشێوی سلاید لەرێگەی داتاشۆ پێشکەش بە قوتابیەکان دەکرێت.
- پیشاندانی وێنەی جۆراوجۆر سەبارەت بە وانەکان لەڕێگەی داتاشۆ.
- لەکاتی پێویستدا زۆر جار بۆ روونکردنەوەی زیاتر تەختە بۆ نووسین بەکاردێت.
- گفتوگۆی نێوان مامۆستا و قوتابی...... هتد

١٤. سیستەمی هەڵسەنگاندن

- **لە جاری یەکەم تاقیکردنەوەیەک لەسەر (١٥) نمرە دەکرێت.**
- **هەروەها لە جاری دووەم بەهەمان شێوە تاقیکردنەوەیەک لەسەر (١٥) نمرە دەکرێت.**
- **(١٠) نمرەکەی تر بۆ چالاکییەکانی پۆل و ئامادەبوون و ڕاپۆرت و سمینار و ئامادەنەبوونی قوتابی لە پۆلدا و بەشداریکردنیان لە محازەراتەکان بۆ گفتوگۆ و پرسیار و تێبینی دەبێت.**
- **(٦٠) نمرە بۆ تاقیکردنەوەی کۆتایی کۆرسەکە دەبێت.**

کۆی گشتی دەکاتە (١٠٠) نمرە.

١٥. دەرئەنجامەکانی فێربوون

ئامادەکردنی قوتابی بۆ کارکردن لە فەرمانگە چاکسازیەکان (گەورەکان، میردمندالان و ئافرەتان)ی هەرێمی کوردستان لەسەر بنەمایەکی زانستی و پسپۆڕی، ئەویش بەئامانجی ئامادەکردنی بەندکراو بۆ گەڕانەوە بۆ نێو کۆمەلگا بەشێوەیەکی شیاو تەندروست وەکو هاولاتیەکی سوودبەخش بۆ خۆی و بۆ کۆمەلگا.

ئاشنابوونە بە چەمکە سەرەکی و لاوەکییەکانی ئەم بابەتە، دواتر لەڕێگای ڕوونکردنەوەی بۆ قوتابیان سەبارەت بە دیاردە و پێکهاتە جۆراوجۆرەکان؛ کە کاری سەرەکی توێژەرانە بۆ تێگەیشتن لە بابەتەکان و خستنەڕوو و شیکردنەوەی ڕاستییەکان، تاکو بتوانرێ لە ئەگەری بوونی هەر کێشەیەکدا؛ چارەسەی گونجاوی بۆ بدۆزرێتەوە.

١٦. لیستی سەرچاوە

یەکەم:- سەرچاوە سەرەکیەکان:

أ- سەرچاوەی کوردی:

١- کەوسەر احمد خالند وهیمداد مجید علی ، زانستی سزا، ٢٠٠٥ .

٢- سابیر بەکر بوکانی ، تاوانبار و سزا .

٣-هیوا یاسین محمد رەوشی بەندکراوان لە دامەزراوەکانی چاکسازی و کۆمەلآیەتیدا نامەی ماستەر زانکۆی سلێمانی کۆلێژی زانستە مرۆڤایەتیەکان ، ٢٠١٠ .

٤-مەحەمەد مەعروف عەبدوڵلا، زانستی سزا، وەرگێرانی: کاوانی ئەنوەر مەسیفی، ٢٠١٢.

ب- سەرچاوزەی عەرەبی:

١-د. محمد نجیب حسني ، دروس في علم الاجرام وعلم العقاب،مطبعة جامعة ،القاهرة،١٩٨٢.

٢- د. عبود السراج ، علم الأجرام وعلم العقاب،مطبعة ذات السلاسل،الكويت،١٩٨٥ .

٣-د . محمد معروف عبدالله، علم العقاب ، مطبعة الطباعة المركزية، بغداد،١٩٨٩.

٤-علي احمد جعفر ،فلسفة العقاب والتصدي للجريمة، المؤسسة الجامعية للدراسات والنشر،بيروت، ٢٠٠٦.

٥- زانا احمد بيرداود ،معوقات العمل الأصلاحي في سجون اقليم كردستان العراق، رسالة ماجستير،جامعة صلاح الدين

،كلية الآداب ،قسم علم الاجتماع ،٢٠٠٧.

٦–عبدالجبار عريم، طرق علمية حديثة في اصلاح وتأهيل المجرمين والجانحين، مطبعة المعارف، بغداد، ١٩٧٥.

٧– محمد سيد فهمي، الخدمة الاجتماعية في مجال الجريمة والعقاب، المكتب الجامعي الحديث، الاسكندرية، ٢٠١٢.

٨– هدى حامد قشقوش، أصول علمي الإجرام والعقاب، دار النهضة العربية، القاهرة، ٢٠١٣.

دووەم : سەرچاوە لاوەكيەكان:–

١–محمد شلال العاني والمدرس علي حسن طوالية ، علم الاجرام والعقاب دار المسيرة، عمان ،١٩٩٨

٢–د. عادل يحيى ، مباديء علم العقاب ، شركة ناس للطباعة، القاهرة،٢٠٠٥

٣–د. محمد صبحي نجم ، أصول علم الأجرام والعقاب، دار الثقافة، عمان ،٢٠٠٨

٤–شرين عبدالحميد نبية ،السجون في ميزان العدالة والقانون ، منشأة المعارف، الاسكندرية، ٢٠٠٨.

١٧. بابەتەكان	ناوى مامۆستاى وانەبێژ
پێداويستييەكانى چاكسازى تاوانباران لە بەنديخانەكاندا	پ. ى. د. زانا احمد پيرداود وەک: ٢ كاتژمێر بۆ هەر گرووپێك، ٢گرووپ=٤كاتژمێر رِۆژانى ٣ شەممە ٨:٣٠ ، ١٠.٣٠ ٥ شەممە ٨:٣٠، ٩:٣٠
تەوەرەى يەكەم: پێداويستييە ناوەكييەكانى چاكسازى تاوانباران لە بەنديخانەكاندا	
يەكەم: پرۆگرامى پێشوازى:	
١- پشكنين: (پێناسە، گرنگى، جۆرەكانى پشكنين: پزيشكى بايلۆجى، عەقلى، دەروونى، كۆمەلأيەتى، ئەزموونى، قۆناغەكانى پشكنين)	
٢- پۆلێنكردن: (پێناسە، گرنگى، جۆرەكانى دابڕاندن: ڕەگەز، تەمەن، ماوەى سزاى ڕابردووى تاوانبار، تەندروستى، سەركۆنەكردن، سيستەمەكانى پشكنين و پۆلينكردن).	
دووەم: پرۆگرامى خزمەتگوزارى كۆمەلأيەتى: (پێناسە، بنەماكانى، ١- ڕێگاكانى خزمەتى تاك، پرۆسەى پێشوازى تاوانباران، يارمەتيدانيان بۆ رووبەڕوبوونەوەى گرفتەكانيان، چۆنيەتى چارەسەركردنى گرفتەكانيان، ٢-	

	ڕێگاکانی خزمەتی بە کۆمەڵ و ئەنجامەکانی، ٣- ڕۆڵی پیشەیی توێژەری کۆمەلایەتی لەبواری ڕێکخستنی کۆمەلگا لەناو بەندیخانە).
	سێیەم: پرۆگرامی خزمەتگوزاری تەندروستی: (گرنگی، أ- شێوازی خۆپاراستن: ١- شوێن و بینایەی دامەزراوەی چاکسازی، ٢- خواردەمەنی، ٣- پاکوخاوێنی بەندکراو، ٤- چالاکی وەرزشی، ب- شێوازی چارەسەرکرد: ١- پشکنینی بەندکراو، ٢- چارەسەری بەندکراو. ڕۆڵی پزیشك لە دامەزراوە چاکسازاییەکان).
	چوارەم: پرۆگرامی کارکردن: (مەبەستەکانی، گرنگی، مەرجەکانی، سیستەمەکانی).
	پێنجەم: پرۆگرامی فێرکردن: گرنگی، جۆرەکانی فێرکردن: أ/ فێرکردنی گشتی، ب/ فێرکردنی هونەری، شێوازەکانی فێرکردن: أ- وانە وتنەوە، ب- کتێبخانە، ج- ڕۆژنامە، د- چالاکی ڕۆشنبیری و ڕابواردن.
	شەشەم: پرۆگرامی پەروەردەی ئایینی و ڕەوشتی: (پەروەردەی ئایینی و پەروەردەی ڕەوشتی).
	حەوتەم: پرۆگرامی سزای تەمبێکردن و پاداشت: أ/ سزای تەمبێکردن (گرنگی، مەرجەکانی)، ب/ پاداشت (گرنگی، جۆرەکانی)
	هەشتەم: پرۆگرامی پەیوەندی بە جیهانی دەرەوە: (گرنگی، جۆرەکانی، سەردان، پەیوەندی تەلەفۆنی، مۆڵەتی خێزانی، ئامرازەکانی ڕاگەیاندن).
	نۆیەم: بینایەی بەندیخانە: گرنگی، مەرجەکانی: أ/ شوێنی بینایەی بەندیخانە، ب/ پێکهاتەی بینایەی بەندیخانە، ج/ قەبارەی بینایەی بەندیخانە.
	دەیەم: سیستەمی بەڕێوەبردنی دامودەزگا سزاییەکان
	تەوەرەی دووەم: پێداویستییە دەرەکییەکانی کاری چاکسازی:
	١/ سیستەمی ئازادکردنی ئازادی مەرجدار (پێناسە، گرنگی، مەرجەکانی).
	٢/ پرۆگرامی چاودێری دواییینە (پێناسە، گرنگی، شێوەکانی).

١٨. بابەتی پراکتیک (ئەگەر هەبێت)	**نیە**

١٩. تاقیکردنەوەکان:

پ١/ دارشتن: مەبەست لە پشکنین چییە؟ و گرنگی لەچی دایە؟

و/ پێناسەی پشکنین: توێژینەوەیەکی زانستییە بۆ کەسایەتی بەندکراو لە هەموو لایەنە تاوانکاریە جیاوازەکانی بۆ گەیشتن بە کۆمەڵێك زانیاری کە ڕێگا دەدات بەجێبەجێکردنی سزای زەوتکردنی ئازادی بەشێوەیەکی ڕاست و دروست، واتا پشکنین ڕێگە خۆشکەرە بۆ دەستنیشانکردنی پرۆگرامی چاکسازی کە ئامانجەکەی لابردنی مەترسی بەندکراوە لەسەر کۆمەڵگا و، هەروەها گەشەکردن بەتواناکانی ڕاهێنانی و ئامادەکردنی بۆ گەڕانەوە بۆ کۆمەڵگا.

پشکنین دەستنیشانی ڕادەی شیاوی بەندکراو دەکات بۆ ئازادکردنی مەجدار، جگە لە ئاشکراکردنی کێشە و گرفتەکانی بەندکراو و چۆنیەتی چارەسەرکردنیان و، چارەسەرکردنی ئەو کێشانەی مەرجێکە بۆ جێگیری بەندکراو و وەڵامدانەوەی بۆ پرۆگرامەکانی چاکسازی، بۆئەوەی پشکنین ئامانجەکانی خۆی جێبەجێ بکات دەبێت ئاراستەی کەسایەتی بەندکراو بکرێت و لەبەرئەوەی فاکتەرەکانی تاوان ڕەنگە ناوەکی بن، جا پێویست دەکات پشکنینی پزیشکی بۆ بەندکراو بکرێت، ڕەنگە فاکتەرەکانی دەرەکی بن جا ئەمەش پێویست دەکات توێژینەوە بۆ لایەنە کۆمەڵایەتییە کەسایەتیەکەی بکرێت، پێویستی چاکسازی وا دەخوازێت بەردەوام بێت بۆ پشکنینی ئەزموونی کە فەرمانبەرە کارگێرییەکان جێبەجێی دەکەن.

پ٢/ باسی قۆناغەکانی کارکردنی بەندکراوان لە بەندیخانەکاندا بکە؟

قۆناغی یەکەم/ئازاردان: لە سەرەتای پەیدابوونی سیستەمی کارکردن مەبەست لەسەپاندنی بەسەر تاوانبار ئازار و ئەشکەنجەدانی بووە. لەسەدەی حەڤدەهەمدا ئاماژەیان بەوە دەکرد کەدەبێ کارکردن توندووتیژ و ڕیسواکار بێت بۆ بەندکراو، هەر بۆیە جۆرێك لەسزادان بەناوی ئیشی زەحمەت (اعمال شاقه) دەرکەوت، ئەویش بریتییە لەناچارکردنی بەندکراو بە جۆرە ئیشێکی زەحمەت. شایەنی باسە هەتا ئەمرۆش لە هەندێك لە یاساکانی وڵاتانی جیهاندا کارکردن بەسزای ناوبراو دەکرێت لەمانە یاسای سزادانی میسری و سوری، بنەماکانی لایەنی کەمی مافەکانی بەندکراو ماددەی (١/٧١) هەموو جۆرە ئازاردانێك بەدوور دەخاتەوە لەنێو بەندیخانەکان.

قۆناغی دووەم/ئابووری: کاتێك بینرا کارکردنی بەندکراو وەکو سزایەك بەرهەمێکی هەیە، دەتوانرێت پشتی پێ ببەسترێ بۆ داپۆشینی پێداویستیەکانی ناو بەندیخانە، پرەنسیپی (پشت بەستن بەخۆ)دەرکەوت بێ ئەوەی گوێ بدرێت بە توانای بەندکراو بۆ ئەنجامدانی ئیش و ئارەزوو و ویستی و گونجانی لەگەڵ جۆری ئیشەکەدا، هەرچەندە بەدەستهێنانی بەرهەم لە کارکردن لەنێو بەندیخانە یارمەتی لایەنی ئابووری دەدات، بەڵام ئامانجێکی سەرەکی نیە لە پرۆسەی سزای نوێدا، هەروەك بنەمایەکانی لایەنی کەمی مافەکانی بەندکراو ئاماژەی پێکردووە

له بەندی(٧٢)ی بڕگەی (٢). هەرووەها لەكۆنگرەی لاهای ساڵی ١٩٥٠ بۆ قەڵاچۆكردنی تاوان و مامەڵەكردنی تاوانباران ئەمەی ڕاسپاردووە.

قۆناغی سێیەم/ چاكسازی و ڕاهێنانەوە: پاش ئەوەی مەبەست لە سزا بریتی بوو لە چاكسازی و ڕاهێنان، كاركردن بوو بە بەشێك لەم ڕاهێنان وچاكسازییە، چونكە لەلایەكەوە دەبێتە هۆی پەیداكردنی گیانی هاریكاری لە نێوان بەندكراوان و ئەندامانی كارگێڕی دامودەزگاكە، لەلایەكیترەوە دەبێتە هۆی پەیدابوون و گەشەسەندنی توانست و بەهرە و متمانە بەخۆكردن، هەروەك دەبێتە هۆی چاندنی گیانی كاركردن و ڕاهاتن لەسەری، ئەمەش دەبێتە هۆی دوورخستنەوەی لە تاوان و بەرە و ژیانی ئاسایی دەیبات بێ ئەوەی مەترسی هەبێت لەسەر كۆمەڵگە، هەتا دوای دەرچوونی لە بەندیخانە سوودمەندە بۆ پەیداكردنی بژێوی ڕۆژانە، بەڵام لەگەڵ ئەوەی مەبەست لە كاركردن لەكاتی ئێستادا بریتییە لە چاكسازی و ڕاهێنانەوە؛ تاوانبار گەلێ سودی تریش لە سیستەمی كاركردن لەنێو بەندیخانەكان دێتەدی، كە بریتییە لە بەشداریكردن لە ئابووری نێو بەندیخانە و پاراستنی سیستەمی نێودا، لەبەرئەوەی كاركردن بە مافێك دادەنرێت لە مافەكامی بەندكراو.

- **ڕاست وچەوت::**

پ٣/ أ- سیستەمی ئازادركردنی مەرجدار بی هیچ مەرجیك هەموو بەندكراوان دەگریتەوە.

ب- پۆلینركردن تەنها لەسەر بنەمای تەمەن و رەگەز لە بەندیخانەكان ئەنجام دەدریت.

پ٤/ بژاردەی زۆر: چ پرۆگرامیك بە پیداویستییە دەرەكییەكانی كاری چاكسازی هەژماردەكریت؟

(پرۆگرامی فیركردن)، (پرۆگرامی چاودیری دوایینە)، (پرۆگرامی كاركردن)، (پرۆگرامی پەروەردەی ئایینی).

٢٠. تێبینی تر

لێرە مامۆستای وانەبێژ دەتوانێت تێبیني وكۆمەنتی خۆی بنوسێت بۆ دەوڵەمەندكردنی پەرتووكەكەی.

٢١. پێداچوونەوەی